

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 3ΗΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1997

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΤΣΑΝΙΩΤΗ

ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΥΠΟΔΟΧΗ
ΤΟΥ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ κ. MARCEL CONCHE

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

Κύριε Marcel Conche,

Ἡ ἔκτακτη αὐτὴ Συνεδρία τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἔχει μόνο θέμα τὴν ὑποδοχὴ σας ἐπίσημα στοὺς κόλπους της. Ὑπῆρξατε ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν, καὶ εἴσθε πάντοτε, ἄξιος λειτουργὸς τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ ἄοικνος διάκονος, «ὄτρηρὸς θεράπων» καθ' Ὁμηρον, τῆς Ἑλληνικῆς ἰδιαίτερα φιλοσοφίας. Καὶ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρξε ἀρχαίῳθεν ἢ ἐπίσημος πόλις τῆς φιλοσοφίας, ὅσον τουλάχιστον ἢ Ἐφεσος καὶ ἢ Ἑλέα καὶ ἢ Μίλητος. Ἐφεσος, Ἑλέα καὶ Μίλητος διακονήθησαν εὐλαβικά μετὰ βιβλία σας, γιὰ τὸν Ἡράκλειτο, γιὰ τὸν Παρμενίδη καὶ γιὰ τὸν Ἀναξίμανδρο. Σᾶς ἐμπνέει κατ' ἐξοχὴν, ὅμως, ὁ δαιμόνιος ἀνὴρ τῶν Ἀθηνῶν, Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου· ἐνῶ ἄλλος φιλόσοφος τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Ἐπίκουρος, ὑπηρετήθηκε ὑποδειγματικά μετ' εἰδικὸ γι' αὐτὸν βιβλίό σας. Δικαίως, ἄρα, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν σᾶς ἀνέδειξε ἀντεπιστέλλον μέλος της, ὡς ἄξιο λειτουργὸν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἱστορίας της, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔχει τὴ μοναδικότητα, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνὰ τὴν Οἰκουμένη Ἀκαδημιῶν, νὰ προσδιορίζεται καὶ ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς προἱστορίας της, δηλαδή ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς πνευματικῆς μεγαλουργίας, τῆς ἐπιτελεσμένης στήν, ἱστορικά πρώτη, Ἀκαδημία, τὴν ἰδρυμένη τὸ 387 π.Χ. ἀπὸ τὸν ὕπατο φιλόσοφο, εὐπατρίδη τῶν Ἀθηνῶν, Ἀριστοκλῆ τοῦ Ἀρίστωνος, ἐπονομαζόμενο Πλάτωνα, καὶ διαλυμένη τὸ 529 μ.Χ. μετὰ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἀπαγορευτικὸ τῆς διδασκαλίας τῆς φιλοσοφίας: «ἐν Ἀθήναις μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν μήτε νόμιμα ἐξηγεῖσθαι». Ἡ φήμη τῆς πνευματικῆς μεγαλουργίας τῆς πρώτης ἐκείνης Ἀκαδη-

μίας ύπῆρξε, παρὰ τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ αὐθαιρεσία τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ παρέμεινε, τόσο ἔντονη, στὴ συνείδηση τῶν λογίων τουλάχιστον, ὥστε κατὰ νοσταλγικὴ ἔμπνευση ἀπὸ τὸν θρύλο τῆς νὰ ἰδρυθεῖ μετὰ πολλοὺς αἰῶνες Ἑκαδημία στὴ Φλωρεντία, καὶ νὰ ἰδρυθοῦν ἔκτοτε καὶ ἄλλες Ἑκαδημίες, σὲ διάφορες χῶρες τῆς Οἰκουμένης. Στὴν Ἑλλάδα ταυτόχρονα μὲ τὴν ἀπελευθέρωσή της προβλήθηκε τὸ αἴτημα γιὰ ἐπανίδρυση Ἑκαδημίας. Καὶ ἰδοῦ, καθὼς ἀναγράφεται καὶ στὸ ἐπίγραμμα, τὸ χαραγμένο ὑπεράνω τῆς ἑδρας τοῦ Προέδρου, χαιρετίζεται ἡ λειτουργία τῆς Ἑκαδημίας ὡς παλινοστήση τῶν Μουσῶν, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπάνοδο τῆς ἐλευθερίας, στὴν πολύπαθη χώρα.

Κύριε συνάδελφε,

Στὴ γεραρὴ αὐτὴ Αἴθουσα, τὴ φορτισμένη ἀπὸ τόσες προσδοκίες πνευματικῆς ἀναλαμπῆς, βρῖσκεσθε σήμερα δικαιοματικά, Σεῖς, ὁ Γάλλος τὸ γένος, ὁ Ἕλληνας τὸ φρόνημα, στὴν ἰσοκράτεια ἔννοια Ἑλληνας. Ξεκινήσατε πολὺ σεμνὰ στὴ ζωὴ, τὸ 1922, ἔτος δραματικῆς δοκιμασίας γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ τὴν οἰκογένειά μου. Ἡ γενέθλια γῆ σας, Altillac, τῆς ἐπαρχίας Corrèze, τῆς περιοχῆς Limousin τῆς Γαλλίας, δὲν ἔχει τὴ λάμψη ἄλλων γεωγραφικῶν σημείων τῆς ὠραίας χώρας σας, ἔχει ὅμως εὐλογα τὴν συναισθηματικὴ σας προσήλωση. Εἰσήλθατε ὀρφανὸς στὴ ζωὴ, καθὼς ἡ μητέρα σας ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ στὴν ἰδική σας γέννηση. Δὲν ἀπολαύσατε ἄρα τὴ θέρμη τῆς μητρικῆς στοργῆς. Ἐπιζήσατε ὅμως καὶ χωρὶς μητέρα, καὶ ὑπῆρξατε μαθητῆς ἐπιμελῆς ἕως τὸ 1940, δίχως τὴν προνομιακὴ τύχη νὰ διατελέσετε μαθητῆς Λυκείου, ἐνοσημένου στὴ γαλλικὴ τότε ὑψηλῆς στάθμης ἐκπαιδευτικὴ λειτουργία του. Σᾶς προόριζαν γιὰ διδάσκαλο πρωτοβάθμιου σχολείου. Γι' αὐτὸ καὶ μαθητεύσατε ἀπὸ τὸ 1940 ἕως τὸ 1943 στὴν École Normale διδασκάλων τῆς Tulle, πόλεως τῆς ἐπαρχίας σας Corrèze. Καί, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀποφοίτηση, ὑπηρετήσατε ὡς διδάσκαλος τὸ σχολικὸ ἔτος 1943 ἕως 1944. Ἀποτολήσατε ὅμως, στὴν κρίσιμη ὥρα τῆς ζωῆς σας, καὶ παραιτηθήκατε ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴ σας θέση ὡς διδασκάλου, γιὰ νὰ ἐπιδοθεῖτε σὲ πανεπιστημιακὰ σπουδὰς. Εὐτυχῆσατε ἀπὸ τὸ 1945 ἕως τὸ 1950 νὰ σπουδάσετε φιλοσοφία στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Sorbonne.

Τὸ 1950 ἐγίνατε agrégé de philosophie καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίσατε νὰ διδάσκετε φιλοσοφία σὲ Λύκεια. Ἔως τὸ 1963 συνεχίσατε νὰ διδάσκετε ὡς Καθηγητῆς Λυκείου φιλοσοφία, στὸ Cherbourg ἀρχικὰ, στὸ Evreux ὕστερα καὶ στὶς Versailles ἔπειτα. Δὲν εἶχατε εἰσέλθει ὡς μαθητῆς σὲ Λύκειον, εἰσήλθατε ὅμως ὡς Καθηγητῆς σὲ τρία Λύκεια. Ἦταν, ὑποθέτω, ἠθικὴ σας ἱκανοποίηση, ἀλλὰ καὶ δίκαιη ἀμοιβὴ τοῦ πνευματικοῦ μόχθου σας καὶ τοῦ κόσμου ἠθους σας. Καὶ ἰδοῦ, οἱ γνώριμοι καὶ σ' ἐμένα Eric Weil καὶ Yvon Belaval σᾶς ἔδωκαν τὴν εὐχέρεια νὰ γίνετε πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος, ἔστω Maître-Assistant, ἀπλῶς, στὴν Faculté des Lettres τῆς Lille,

όπου και ύπηρετήσατε από το 1963 έως το 1969. Το 1969 άρχισε ή κύρια πανεπιστημιακή σταδιοδρομία σας, ήδη στη Sorbonne, Πανεπιστήμιο Paris I, ως Maître de Conférences άρχικά, ως Professeur ύστερα. Έκει, στο άρχαιότατο Πανεπιστήμιο τής Γαλλίας, επί δέκα έννέα χρόνια, έως το 1988, διδάξατε φιλοσοφία σέ Γάλλους και ξένους φοιτητές. Και τούς είχατε περιβάλει με στοργή και είχατε κατακτήσει τή στοργή και τήν έμπιστοσύνη τους. Πριν άποχωρήσετε από τήν ένεργό καθηγεσία, ή Γαλλική Άκαδημία σας έτίμησε το 1986 με το Βραβείο Langlois, και σας έτίμησε πάλι το 1996, με το βραβείο Moron, άναγνώριση έπίσημη, σέ ύπέρτατο βαθμό, τής άρετής σας ως πνευματικού άθλητή: ότι δηλαδή κατεργασθήκατε με άυστηρή πειθαρχία τις ψυχικές δυνάμεις σας, και με τήν έπίμοχθη ατή κατεργασία προαχθήκατε σέ πνευματική προσωπικότητα ικανή για συμβολή στην προαγωγή τής έπιστήμης· σαν να είχατε από νέος ένωπισθεϊ τή ρήση του Πλάτωνος (νοϋς οϋκ ένεστιν αὐτῷ), δεϊται δέ, τὸ δὲ οὐ κτητὸν μὴ δουλεύσαντι τῇ κτήσει αὐτοῦ) (Πολιτεία 494d).

Άν όμως αὐτὲς ὑπῆρξαν οἱ φάσεις τῆς ζωῆς και τῆς σταδιοδρομίας σας, ἐξ ἴσου τουλάχιστον ἄξια μνείας εἶναι τὰ δέκα ἑπτὰ βιβλία σας, τρόπαια συγγραφικῆς ἐργασίας για θέματα πάντοτε φιλοσοφικά. Ἡ διδακτορικὴ διατριβή σας εἶχε τίτλο: Pour une métaphysique de l'apparence. Με αὐτὴν ἐγίνατε docteur ès lettres et sciences humaines τὸ 1975. Εἶχαν, όμως, προηγηθεῖ ἄλλα ἔργα σας: Montaigne ou la conscience heureuse, τὸ 1964, Lucrèce et l'expérience, τὸ 1967, La mort et la pensée, τὸ 1973, Orientation philosophique τὸ 1974. Και ἀκολούθησαν ἄλλα, ένδεικτικά ἐπίσης τῆς προσωπικῆς σας πορείας στὸ πεδίο τῆς φιλοσοφίας: Temps et destin, 1980, Le fondement de la morale, 1982, L'aléatoire, 1989. Και ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ ως πρὸς τὴν τριλογία σας αὐτή: «Χρόνος και πεπρωμένο», «Τὸ θεμέλιο τῆς Ἠθικῆς», «Τὸ ἀβέβαια ἐπικείμενο ἢ ἐφικτό», να σας ἀπευθύνω τὴν εὐριπίδεια ἔκφραση «Ἐγγύς τῶν ἐμῶν φρενῶν ἄπτει», δηλαδή ὅτι ἔχω οἰκειότητα με τὸ θέμα τοῦ καθενὸς τῶν τριῶν αὐτῶν βιβλίων σας, ἐκφρασμένο σέ βιβλία μου ἀπὸ τεσσαρακονταετίας και πλέον. Δὲν πρέπει ν' ἀποσιωπήσω ἐξ ἄλλου τὰ βιβλία σας Vivre et philosopher, 1992, Montaigne et la philosophie, 1996 ἢ και τὸ ὑπὸ ἔκδοση Analyse d'amour et autres sujets, ἢ ἀκόμη και τὸ ἔργο σας τοῦ 1978, Édition de Octave Hamelin: Sur le «De Fato».

Άλλά εἶναι ιδιαίτερα χαρμόσυνο χρέος μου ἢ κατονομασία τῶν βιβλίων σας διακονίας τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Ἴδου οἱ τίτλοι: Pyrrhon ou l'apparence, 1973, Épicure: Lettres et Maximes, 1977, Héraclite: Fragments, 1986, Anaximandre: Fragments et Témoignages, 1991, Parménide: Le Poème, 1996. Με τὴν ἐξάδα τῶν βιβλίων αὐτῶν ἔχετε γίνει ὁ κατ' ἐξοχὴν σήμερα στὴ Γαλλία ἐκπρόσωπος, και προπάντων ἀκάματος λειτουργός, τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας. Και ὀφείλομε να

σᾶς εὐχαριστήσαμε γι' αὐτά, καὶ προσέτι νὰ ἐξάρομε τὴν πνευματικὴ ἐντιμότητα καὶ παρρησία σας, γιατί, ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τάσεις ἱστορικοῦ νεωτερισμοῦ, δὲν διστάζετε νὰ διακηρύχσετε, ὅπως στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου σας γιὰ τὸν Ἀναξίμανδρο ὅτι ἡ φιλοσοφία γεννήθηκε στὴ Μίλητο καὶ δὲν εἰσκομίσθηκε ἀπὸ ξένη χώρα στὴν Ἑλλάδα.

Κύριε συνάδελφε,

Ἀναφέρθηκα στὸ βιβλίο σας γιὰ τὸν Ἀναξίμανδρο. Αὐτὸ καὶ ἀποτέλεσε τὴν ἀφορμὴ τῆς ἐξ ἀποστάσεως φιλίας μας, ἀφότου ἔγραψα καὶ δημοσίευσα βιβλιοκρισία γι' αὐτὸ σὲ περιοδικὸ διάσημο τῆς Θεσσαλονίκης (*Ἑλληνικά*, τόμος 42ος, 1991-1992). Στις σελίδες τοῦ βιβλίου σας αὐτοῦ, μὲ τὴν ἀκρίβεια τῶν ἐνοιῶν καὶ τῶν ἐκφράσεων, μὲ τὴν εὐστοχία τῶν ἐρμηνειῶν καὶ τὴν ἐμβρίθεια τῶν σχολίων, μὲ τὸν καίριο χαρακτηριστὴρα τῶν προβαλλομένων φιλοσοφικῶν νοημάτων, παρουσιάζεται ὁ Ἀναξίμανδρος ἔξοχα στὴν πνευματικὴ μεγαλοσύνη του καὶ στὶς ἱστορικὲς συναρτήσεις του. Καί, γιὰ νὰ ἐπισημάνω τὴν ἀξία τοῦ βιβλίου σας αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἄποψη θέματος, ὑπεθυμίζω ἀπλῶς, ὅτι, ἂν δὲν εἶχε προηγηθεῖ ὁ Μιλήσιος Ἀναξίμανδρος, δὲν θὰ εἶχε ὑπάρξει οὔτε ὁ Ἐφέσιος Ἡράκλειτος, οὔτε ὁ Ἐλεάτης Παρμενίδης, οἱ δύο αὐτοὶ γιγαντομάχοι τοῦ πνεύματος καὶ οἰκοδόμοι καίρια τῆς φιλοσοφίας.

Θὰ μᾶς ὁμιλήσετε γιὰ τὸ νόημα τῆς φιλοσοφίας, γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐπικοινωνία σας μὲ τοὺς φιλοσόφους, γιὰ τὴ συναίσθηση τῆς ἀξίας τοῦ διαλόγου μὲ τοὺς φιλοσόφους, καὶ ἰδιαίτερα τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους, γιὰ τὸν ἀπέραντο σεβασμὸ σας πρὸς τὸν Ἀθηναῖο Σωκράτη, ἀκήρατο σύμβολο ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἡρεμῆς εὐψυχίας ἀντίκρου στὸν θάνατο. Θὰ μᾶς ὁμιλήσετε ἀκόμη γιὰ τὴν ἔσχατη ἀπορία ὡς πρὸς τὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὡς πρὸς τὰ ὅρια τῆς ἐλπίδας. Καὶ θὰ ἐνθυμηθῶ ἄρα τὴν ἐρμηνεία τῆς ἐλπίδας ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο καὶ τὴν ἀποτίμησή της ὡς βαρύτιμο δώρου τοῦ Προμηθέως πρὸς τὸν ἄνθρωπο, εἰς ἀντιστάθμισμα τῆς συνυφασμένης μὲ τὸ πνεῦμα τραγικότητος. Καὶ θὰ ἐνθυμηθῶ ἐπίσης τὴ δραματικὴ δήλωση τοῦ Σωκράτους γιὰ τὴν ὑπόστασή του ὡς ἀνθρώπου (Φαίδρος 229e-230a): «οὐ δύναμαί πω... γνῶναι ἑμαυτόν..., σκοπῶ... ἑμαυτόν, εἴτε τί θηρίον τυγχάνω τυφῶνος πολυπλοκώτερον καὶ μᾶλλον ἐπιτεθυμμένον, εἴτε ἡμερώτερόν τι καὶ ἀπλούστερον ζῶον, θείας τινὸς καὶ ἀτύφου μοίρας φύσει μετέχον». Ἄς ὑποθέσομε ὡς ἐπικρατέστερη τὴ δευτέρη ἐκδοχή, ἀνταποκρινόμενη δηλαδὴ πρὸς τὴν κατ' ἰδέαν σύστασι τοῦ φιλοσόφου τουλάχιστον. Ἀλλὰ καὶ ἂς μὴ λησμονοῦμε καὶ τὴ μερικὴ ἔστω ἀλήθεια τῆς πρώτης ἐκδοχῆς. Ἐδῶ σήμερα, ὅμως, ὅ,τι μᾶς ἐμπνέει ὡς σκαπανεῖς τῆς φιλοσοφίας, εἶναι ἡ πίστη πρὸς τὸν ἄνθρωπον «ὡς ἡμερώτερόν τι καὶ ἀπλούστερον ζῶον, θείας τινὸς καὶ ἀτύφου μοίρας μετέχον». Ὁ βίος σας καὶ τὸ ἔργο σας μᾶς ἐνισχύει στὴν πίστη αὐτῇ. Καὶ σᾶς ὑποδεχόμεθα μὲ χαρὰ στοὺς κόλπους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ σᾶς εὐχόμεθα μακρὰ συνέχεια εὐπραξίας καὶ εὐτυχίας.